

gometu itd.) je čisto blizu in razumljiv: pri šahu se igralca pogovarjata s potezami, pri nogometu s kretnjami v podajanju itd. Samo še stopnjo naprej pa imamo nemi pogovor med katero koli stvarjo in človekom ali pa kar med stvarmi samimi. Vsak odgovor sloni na nekem razmerju: odmev na določenih akustičnih razmerjih v kraju, vsak jaz je poudarjen v razmerju do nekega ti, leva kliče desno, del celoto itd. Slovanski izraz *ustrezati* je razmeroma mlad, šele 100 let ga sledimo. Kaj pomeni? Nedo- vršnik je k dovršniku *ustreči komu, čemu*; če hočemo komu ustreči, zadovoljimo kako njegovo željo, potrebo, torej ustrezemo njemu in njegovi želji, kakor se danes izražamo; pravzaprav pa ustrezemo le njemu, željo pa izpolnimo. Vsak odgovor je tudi nekakšno ustrezanje; le tam, koder odgovora ni, je brez ustrezanja. Ne smemo torej razumeti *ustrezati* v tistem ozkem pomenu, kar čemu streže, je po volji, kar je s čim v skladu; tudi po nasprotovanju, različnosti sta si kdaj stvari lahko v takem razmerju, da si odgovarjata in zato ustrezata. Oba dela rovaša se lepo skladata in ujemata, drug drugega kličeata in si s svojimi zarezami kot celota odgovarjata. Levi in desni čevljev sta si različna, vendar sestavna dela celote, zato se ujemata, si odgo- varjata in ustrezata kot sestavna dela celote. Mesta pri Dalmatinu, Japlju, Wolfu in Jeretu-Pečjaku-Snoju si ustrezajo, kolikor slone vsa na isti osnovi izvirnika, čeprav si po načinu prevoda kdaj lahko nasprotujejo. Breznik je napisal na rob, da je slov. -i v velelniku (*rec-i, strez-i*) enak grškemu -oi- v optativu; ta izraz ni posebno po- srečen, boljši bi bil *se ujema, se sklada, ustreza*.

Enako dobro lahko nadomestimo tudi *odgovarjajoč* po nem. *entsprechend* s slov. *ustrezen*, poleg *primeren*, *enak* ipd. V deležniku je tuji vpliv občutnejši kakor pri glagolu samem, ker je pač deležnik sam našemu jeziku nekako tuj, posebno tako dolg. Zato so primeri deležnika redkejši, zlasti tedaj, kadar ga dobro nadomešča domači *primeren*, n. pr.: novim cenam primerne plače, razmeram (odgovarjajoče) primerne spremembe, *odgovarjajoča otroška (otroku primerna) oprema, je našel lestev odgovarjajoče (primerne, ustrezne) dolžine*. Zlasti težko pa je *odgovarjajoč* uporaben v prislovni zvezi, tako ga v taki rabi skoraj zmeraj zamenjujemo s *primerno, ustrezno: temu primerno so se povišale tudi plače, temu ustrezno so spremenili tudi zakone*.

Kaj naj po vsem tem stori SP? Mislím, da naj opusti preganjanje glagola *odgovarjati* v prenesenem pomenu, ker ni mehanično prevzeta tuja zveza, marveč sloni na notranji jezikovni osnovi; res je to podoba zbudila zveza v tujih jezikih, toda ne oblikovno, marveč mnogo bolj stvarno. Tako se dá zagovarjati in razumemo, zakaj se je izraz tako hitro prijel in se obdržal. S tem seveda nikakor ni rečeno, da je izraz boljši od domačih, le poleg njih ima pravico tudi sam. Saj imajo tudi romanski jeziki poleg *répondre* in *correspondre à qc.* vrsto soznačnic. *odgovarjati* (zanimivo je, da se je samo nedovršnik uveljavil v tem pomenu!) je v tem pomenu še zmeraj ohlapen, kakor so vse izposojenke, zato bo v skrbni pisavi vsakdo rajši segel po natančnejšem domačem izrazu.

Jakob Solar

»BREZ« V SESTAVI

Predlog *brez* — kakor ga imenujemo — je sam svoje vrste. O predlogih pra- vimo, da nam določajo razmerje do drugih stvari v prostoru in času. Ne tako *brez*. Kaj pomenijo zveze *otrok brez očeta, hiša brez gospodarja, človek brez vesti* itd.? Povedo nam, da kaka stvar nima tistega, na kar meri *brez: otrok nima očeta, hiša nima gospodarja, človek nima vesti* itd. *Brez* je torej nekaka samostalniška nikalnica. Pri glagolu imamo *ne*, pri samostalniku *brez: ne dela — je brez dela, ni oblečen — je brez obleke, nima doma — je brez doma* itd. Zato je tudi razumljivo, da se ne more vezati z načinovnim odvisnikom: *odgovarja brez pomisleka* (kako?) — *ne da* (ne: *brez da*) *bi pomislil; zna povedati resnico brez žalitve = ne* (ne: *brez*) *da bi žalil*. Če imamo to posebnost predloga *brez* pred očmi, potem bomo razumeli, da ga tudi v sestavi moremo vezati le s takimi izrazi, ki so nastali iz predložne zveze z njim. Vezati ga moremo le s samostalnikom, ne pa glagolom in ne pridevnikom. Sreču- jemo pa včasih zelo različne in sumljive tvorbe, ker je kdo *brez* posluha za pravo dejavnost tega predloga. Poglejmo nekaj takih vez.

Slov. zdravstveni besednjak ima nemogočo tvorbo *brezkužiti* s pomenom: pre- prečiti kužnim snovem pot do rane, storiti, da rana ostane brez kužnih snovi. Od osnove *kuž-* bi prav vezali z *brez* predvsem *kuga*: tako bi lahko rekli, da so *kraji brez kuge*, torej brezkužni kraji; ne moremo pa reči, da je *brezkužno*, kar ostane *brez kužnih snovi*, mikrobov; to je le *neokuženo*. Zato tudi *brezkužje* pomeni pred-

vsem stanje brez kuge: nastopila je doba brezkužja, ne more pa pomeniti asepe. Tu je treba poiskati druge izraze, ker teh ne moremo prav razumeti in uporabljati. Operacija brez okužitve bi se imenovala kvečjemu brezokužitvena; toda to ni aseptična, ta ne gleda na učinek, marveč na postopek.

Večkrat beremo brez- v zvezi s pridevniki, izvedenimi iz samostalnika, n. pr.: drevo brez vej je brezvejno, ne pa brezvejnato, zakaj vejnat pomeni, da ima veliko vej (-at), zato pridevnika ne morem pametno vezati z brez-; ječmen brez res ni brezresast, marveč brezresen, kolikor bi sploh pridevnik delali; pridevnik resast pomeni nekaj drugega in ga ne moremo vezati z brez-; rak brez klešč ni brezkleščnat, ampak kvečjemu brezkleščen, pa tudi tega pridevnika ne potrebujemo, ker nam je dober kar rak brez klešč; kleščnat pa pomeni, da ima veliko klešč; ne moremo si zamisliti pametne predložne zveze brez s pridevnikom kleščnat, zato je seveda tudi sestava nemočoga. Napačno je, če vežemo brez s pridevnikom naraven; če Levstik pravi: Koseski črti vse, kar ni breznaravno . . ., noče reči, kar je brez narave, marveč: kar ni nenaravno, pozitivno: ljubi vse nenaravno ali kar ni naravno.

Cudno pogosto — celo pri dobrih pisateljih — srečujemo brezslušen, n. pr.: nad zibeljo plove luna v brezslušnem toku; Hotela je, da bi bil ta vzdih čisto brezslušen; Kot senca je brezslušno odšla. Kaj naj pomeni ta brezslušen, slutimo vsi, in vendar se pokaže nesmisel besede, če jo poskušamo presaditi v predložno zvezo: kot senca je odšla brez sluša, tok brez sluša . . . ali kako? Ne gre. Osnova sluš- je izvedena neposredno od glagola slišati, zato jo moremo zanikati le z ne-: česar ne slišimo, nihče ne sluši, je neslišno. Na to pogosto spako sem opozoril zato, ker se je preveč udomačila in smo otopeli za napačnost njene tvorbe in pomena. J. S.

STOPARICA

Z desk ljubljanske Drame smo pred nedavnim slišali izraza »štoparica« in »štopaj«. To je bilo sicer res v igri, kjer prevajalec marsikje posrečeno uporablja »pogovorni« jezik, ta dva izraza pa sta me vendarle zbudla. Poreče kdo, da naši športniki pač tako govorijo, živ krst da ne vidi v tem nič slabega; ali z isto pravico bi potem v hramu slovenske besede lahko »štopali luknje v nogavicah«.

Za »štoparico« kajpada nimamo v rabi nobene domače besede, ampak ali ne bi mogli, dokler se ne najde kaj boljšega, brez škode uporabljati »merilna ura« in glagol »meriti«? Tudi športniki bodo menda razumeli, če bo kdo ukazal »Meri!«, če bodo že imeli merilno uro v roki. J. G.

NE MRCVARIMO JEZIKA!

Pri nas je bilo od Levstikovih »Napak« naprej že veliko vseh mogočih »anti-barbarusov«, »sit«, »jezik očistimo peg«, »pogovorov s poslušalci«, »pod rešetom«, »v ogledalu«, »mimogrede«, »jezikovnih koticov« in podobnih priročnih rubrik v listih in radiu, v katerih so skrbni varuhi slovenščine sproti opominjali in še zdaj opominjajo na »plevel, ljuljko, snetje in smeti« v jeziku. Tudi drugi narodi v tem niso na boljšem, zato so tudi pri njih stalne rubrike »jezikovna policija«, »vozi desno«, »snaga« in podobno. Vendar vojska skrunilcev in divjih šoferjev ne upošteva prometnih predpisov, temveč vozi, kakor ve in zna, mrcvari jezik v vsakdanji rabi in s tem zastruplja, kuži in spravlja v nevarnost tudi svojo okolico. Danes je res veliko nujne naglice, vendar je tudi veliko prirojene površnosti. Zato se ni treba čuditi, da se marsikdo rajši zapiše v tečaj angleščine, francoščine, nemščine kakor pa v tečaj materinščine, čeprav bi tega lahko brez prevelikih stroškov opravil kar doma, med štirimi stenami, v družbi dobrih knjig naših najboljših mojstrov besede. A lepe knjige so žal že nekako v znamenju »preteklosti«, sodobno je kvečjemu še branje raznih »zelenih«, »rumenih« in podobno barvanih zvezkov z detektivskimi, kavbojskimi in drugače dinamičnimi »umetninami«. Da te niso pisane v lepem jeziku, je jasno. Ne avtorju ne prevajalcu ni šlo za jezik, temveč za fabulo. In tako se med mladino bolj in bolj širijo ljudje, ki ne berejo lepih knjig, hlastajo pa za vsemi jeziki sveta, vendar se pri nobenem ne ustavijo toliko, da bi spoznali njegove zakonitosti in lepote. Še najmanj pa poznajo seveda materinščino, ker se te kratko in malo ni treba učiti. Tropu afektirancev, ki se tako radi bahajo in spakujejo z vsako cvetko, da le ni domača, se pridružuje trop učencev »plakaterske slovenščine«. Tudi v njihovih rokah